

BARN I FÄNGELSE

STRAFFMYNDIGHETSÅLDERN i Sverige är 15 år. Ungdomar mellan 18 och 21 år dömas dock icke till vanligt fängelse eller straffarbete utan till ungdomsfängelse. När det gäller ungdom som begått brott i de åldersgrupper som fyllt 15 men inte 18 år har man fränsett bötesstraff att välja mellan två olika reaktionsformer. Endera överlämnar domstolen vederbörande till barnavårdsnämnden för hans omhändertagande för skyddsuppfostran eller också dömes han till ovillkorligt straff, fängelse, straffarbete eller förvaring. Däremot kan ungdomar i denna ålder icke dömas till ungdomsfängelse. I de fall, då lagöverträdare överlämnas till barnavårdsnämnd för omhändertagande för skyddsuppfostran ådömas de samtidigt villkorlig dom.

Fram till år 1947 fanns dessutom en tredje reaktionsform mot lagöverträdare i dessa åldrar, nämligen tvångsuppfostran, som verkställdes på anstalten Bona.

De ovillkorliga frihetsstraff som ådömts ungdomar i 15—17 års åldern ha i brist på specialanstalt måst verkställas på de vanliga fängelserna eller öppna fångkolonierna. Att barn på detta sätt ha satts i fängelse och där blandats ihop med äldre fångar har förorsakat mycket stark indignation i vida kretsar och full enighet torde väl råda om att ett sådant system inte är godtagbart.

Sedan flera år arbetar strafflagberedningen, ungdomsvårdsskoleutredningen och barnavårdskommittén bl. a. med frågan om sättet att komma till rätta med ungdomar som begått brott. Strafflagberedningen väntas bli färdig med sitt förslag under loppet av 1953.

Under det att utredningsarbetet i dessa tre kommittéer som bäst pågick slog riksåklagaren larm i en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 24 september 1951. Riksåklagaren sade sig i denna skrivelse med största oro ha konstaterat att domstolarna i vidgad omfattning börjat döma de ungdomar det här gäller till ovillkorliga frihetsstraff i stället för att ge dem villkorlig dom och överlämna dem till barnavårdsnämnd för deras omhändertagande för skydds-

uppfostran. För att få en ändring av denna praxis till stånd föreslog riksåklagaren olika lagstiftningsåtgärder.

Det bör redan här nämnas att den statistik som riksåklagaren bl. a. stödde sig på var felaktig. Uppfattningen att domstolarna i vidgad omfattning börjat utdöma ovillkorliga frihetsstraff berodde på en sammanblandning av två olika sifferserier. I själva verket har utvecklingen särskilt under de två sista åren snarare gått i motsatt riktning. Överhuvud taget är det här inte fråga om ett stort antal ungdomar. Under åren 1949—1951 ha sammanlagt 81 pojkar — inga flickor — under 18 år dömts till ovillkorligt frihetsstraff. Av dessa 81 pojkar synes 16 ha dömts ovillkorligt flera gånger. Vid domens avkunnande hade 63 av de dömda fyllt 17 år.

Riksåklagarens skrivelse remitterades i vederbörlig ordning till strafflagberedningen, ungdomsvårdsskoleutredningen och barnavårdskommittén och dessa tre utredningsorgan samlade sig till ett gemensamt utlåtande, däri de bl. a. föreslog en lagstiftning, enligt vilken ungdom under 18 år skulle kunna dömas till ovillkorligt frihetsstraff endast om särskilda skäl talade därför. Som sådant särskilt skäl skulle icke få räknas att ett ovillkorligt frihetsstraff bättre än skyddsuppfostran skulle anses ägnat att avhålla andra ungdomar från att begå liknande brott. Allmänpreventiva synpunkter skulle alltså icke få åberopas.

Professorn i straffrätt vid Stockholms Högskola, Ivar Agge, anmälde i ett utförligt yttrande avvikande mening.

Kommittéernas utlåtande ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 223 till 1952 års riksdag med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig m. m. jämte tre följdförfattningar till denna. Lagens huvudregel, som innehålls i dess 2 §, stadgar att ungdom i dessa åldrar som begått brott icke får dömas till frihetsstraff om ej särskilda skäl föreligga.

Lagen, som antogs av riksdagen den 4 december 1952, är tänkt som ett provisorium i avbidan på att strafflagberedningen och de andra kommittéerna hinna slutföra sitt utredningsarbete.

Inom 1:a lagutskottet som hade att behandla propositionen, blev denna föremål för mycket olika meningar. En minoritet, bestående av fem ledamöter, av vilka tre bondeförbundare, en socialdemokrat och en högerman, yrkade avslag. — Frågan sågs uppenbarligen icke ur partipolitiska synvinklar.

Reservanterna uttryckte sin starka oro inför den stigande ungdomsbrottsligheten, som yttrade sig både däri att antalet lagöverträdare under 18 år växte och att de gjorde sig skyldiga till allt

grövre brott. Ligabildningar hade på senare år blivit en rätt vanlig företeelse särskilt i storstäderna, och det förekom ej sällan fall där pojkar redan innan de fyllt 18 år hunnit förfalla till rena vaneförbrytare. Reservanterna kunde inte frigöra sig från tanken att det kunde föreligga ett samband mellan denna högst beklämmande utveckling av ungdomskriminaliteten och den allt mildare reaktion som denna kriminalitet utlöste från samhällets sida.

Den ungdom det här gällde hade mist respekten för samhället och dess institutioner och de räknade med att kunna begå åtminstone ett brott utan att det skulle bli allvarligare påföljd än en villkorlig dom.

Reservanterna menade att man finge akta sig att gå allt för långt i mildrande riktning även när det gällde brott av ungdom. Djupare sett vore det inte humant att vara alltför släpphänt. Det skulle kunna medföra att man lockade ungdomar in på kriminella vägar och fixerade dem där.

Enligt reservanternas uppfattning borde samhället visserligen ha överseende och tålmod med ungdomar som gjort sig skyldiga till lagöverträdelser, men ungdomarna borde få fullt klart för sig att detta tålmod dock hade en gräns, som man inte ostraffat kunde överskrida.

I själva principfrågan, nämligen att ungdom i den ålder det här gäller även om de begått allvarliga brott icke borde dömas till ovillkorligt frihetsstraff utan omhändertas inom socialvården, voro reservanterna ense med departementschefen. För att få denna huvudregel tillräckligt klar ville de dock åtminstone genom exempel klargöra vilka undantag som borde ske från principen. Departementschefen hade velat göra undantag för »extrema och sällsynta fall» utan att närmare ange, vad han syftade på med dessa uttryck.

Reservanterna tänkte sig att undantag från huvudregeln borde göras i tre olika grupper av fall, nämligen

- 1) sådana ungdomar som tidigare vårdats på ungdomsvårdsskolor, men som skolmyndigheterna ansåge sig icke kunna föra till rätta.
- 2) ungdomar som begått särskilt grova brott t. ex. rånmord.
- 3) ungdomar som inte voro vanartade och som därför inte kunde omhändertagas för skyddsuppfostran, men som begått brott av sådant slag som det av hänsyn till den allmänna laglydnaden vore särskilt viktigt att beivra t. ex. rattfylleri.

Barn i fängelse

Utan att taga någon definitiv ställning påpekade reservanterna vissa skäl, som talade för att låta fångvården och inte barnavården taga hand om de kategorier ungdomar som ovan uppräknats. För dessa ungdomar vore gemensamt att de behövde få ett straff, låt vara att man därvid inte finge lämna uppfostrings- och utbildningssynpunkterna å sido. Straff borde inte verkställas inom ungdomsvårdsskolorna. Gjorde man det, föreläge det risk för att dessa skolor, som borde ha karaktären av hem och som måste ersätta de hem ett stort antal av eleverna sakna, i stället bleve någonting av disciplin- eller korrektionsanstalter. I 32 av de ovan angivna 81 fall, där pojkar ådömts ovillkorliga frihetsstraff under åren 1949—1951, hade skolans styrelse avstyrkt fortsatta försök att tillrättaföra dem inom ungdomsvårdsskolornas ram. Fallen hade varit för svåra att komma till rätta med. Ofta hade dessa besvärliga pojkar förstört andan på skolorna.

Vidare fordrade, enligt reservanterna, hänsynen till de lojala medborgarnas bertätigade krav på att få leva i lugn och slippa angrepp på sin egendom och personliga integritet från dessa ofta intensivt kriminella ungdomars sida att de åtminstone för någon tid blevo på ett betryggande sätt omhändertagna i slutna anstalter. Erfarenheten hade visat att utskrivning från sådan avdelning inom ungdomsvårdsskola ibland skett snabbare än som ur synpunkten att bereda allmänheten trygghet kunde anses tillrädligt.

Omhändertagande för skyddsuppfostran borde inte i den allmänna meningen framstå som jämbördigt med ådömande av straff. Enligt barnavårdslagen hade barnavårdsnämnden nämligen att använda institutet skyddsuppfostran icke bara när det gäller vanartade barn och ungdomar utan också för att omhändertaga barn och ungdomar som i föräldrahemmet utsatts för vanvård etc., men som själva inte ha låtit någonting komma sig till last.

Reservanterna ströko under, att de icke funno lämpligt att verkställa frihetsstraff å ungdomar under 18 år vare sig i fångvårdsanstalter för vuxna eller inom ungdomsfängelserna. För dessa ungdomar måste alltså inrättas en specialanstalt. Denna — menade man — kunde lika gärna förläggas inom fångvården som inom socialvården och borde utrustas med lika goda resurser i fråga om lokaler och personal var den än förlades.

Reservanterna kunde inte finna en provisorisk lagstiftning sådan som den föreslagna påkallad.

Ett lagstadgande om att domstolarna endast när särskilda skäl

föreläge, finge döma till ovillkorligt frihetsstraff skulle endast innebära att man lagfäste vad som redan vore praxis. Att stifta en provisorisk lag av sådant innehåll skulle emellertid vara opåkallat. Statistiken visade — om den lästes rätt — att domstolarna varit lojala mot lagstiftarens intentioner.

Om ungdomsvårdsskolorna finge ökade resurser att ta hand även om det besvärligaste klientelet — vilket både departementschefen, utskottsmajoriteten och reservanterna funno önskvärt — borde de fall då domstolarna ansågo sig tvungna att döma till ovillkorliga frihetsstraff bli än färre.

I den föreslagna lagens 1 § har intagits bestämmelsen att domstolarna inte längre skola ådöma villkorligt frihetsstraff samtidigt som de hänvisa den unge lagöverträdaren till barnavårdsnämnd för omhändertagande för skyddsuppfostran.

Även på den punkten anmälde reservanterna avvikande mening. De menade att ett sådant stadgande betydde att domstolen, som i jämförelse med barnavårdsnämnden utan tvekan hade den största kompetensen, bleve skjuten åt sidan. Domstolen hade bara att fastställa att vederbörande hade begått brott, men finge inte ta ställning till frågan om den lämpligaste reaktionsformen. I de fall då domstolen vägde mellan att ge ovillkorligt frihetsstraff eller hänvisa till barnavårdsnämnd, kunde domstolen icke veta vad följden skulle bli av sistnämnda tillvägagångssätt. Det vore icke alls säkert att vederbörande bleve intagen på slutet avdelning inom ungdomsvårdsskola eller ens vid sådan skola och även om han blivit intagen kunde skolans styrelse när som helst skriva ut honom därifrån. Med detta för ögonen kunde domstolen känna sig förpliktad att döma till ovillkorligt straff. Om den hållhake på den dömde som den villkorliga domen utgör togs bort, kunde skälen att ge ovillkorligt frihetsstraff i stället för att överlämna vederbörande till barnavårdsnämnd förstärkas.

Utskottsmajoriteten — som dock var delad i två fraktioner — följde Kungl. Maj:ts förslag utom i fråga om tiden för lagens ikraftträdande. På den punkten ville man, därtill föranledd av tidigare dystra erfarenheter rörande reformer på straffverkställighetens område, vänta med lagstiftningen till dess de organisatoriska problemen först hunnit lösas. Lagen borde därför träda i kraft först den dag Konungen förordnade.

Riksdagens båda kamrar följde med stor majoritet utskottets förslag. Beslutet, som säkerligen dikterades av välmening och medkänsla med de ungdomar vars kriminalitet ytterst berott på att

Barn i fängelse

de haft dåliga hem eller inga hem alls, är med all sannolikhet föga välbetänkt. I en tid med kraftigt stigande brottslighet, som särskilt framträder bland de yngsta och där dessa ofta visa en brutalitet som vi här i landet hittills ha varit förskonade från, synes det oklokt att låta de åtgärder samhället vidtar till sitt skydd bli beskedligare och mera valhänta än tillförne.
